

V vsem tem razvoju moramo spremljati tudi naglo rast števila prebivalstva v Vogošći in v bližnjih naseljih, nastanek močnega sloja industrijskega delavstva, ki se je sem priseljevalo iz vseh predelov Jugoslavije (tudi iz Slovenije jih je 7), pa rast števila hiš in stanovanjskih površin, občuten padec v deležu agrarnega prebivalstva itd. Prav značilno pa je, da se dnevno vozi v Vogoščo okrog 900 ljudi iz Sarajeva (predvsem v tovarno Pretis). Sarajevo in Vogošća sta med seboj povezana z mestnim prometnim ožiljem (okrog 60 voženj dnevno). Tudi pri Vogošći ugotavljamo, da je danes preveč enostransko razvita, saj svojemu prebivalstvu ne nudi zadostnih uslug, predvsem ne v terciarnih dejavnostih. Zato je njeno prebivalstvo še vedno močno navezano na Sarajevo.

V času kapitalne izgradnje je prebivalstvo občine Vogošća silno hitro naraščalo. Samo v letih 1953-61 se je povečalo za 54 %; mesto Vogošća od 3744 na 5807 prebivalcev. Ob zadnjem popisu je bilo kmetijskega prebivalstva samo 10 %, industrijskega pa 52 %. Vse to kaže, kako močan vpliv ima vogošćanska industrija ne le na preobrazbo nekmetijskih naselij (Vogošća, Semizovac, Uglješići itd.) temveč celotne občine. Tudi na tem primeru opažamo, da se kmetijstvo ni znalo pravočasno vključiti v preskrbo mestnega prebivalstva, temveč da je povečini še vedno usmerjeno v hirajoči polikulturni sistem ekstenzivnega gospodarjenja.

V drugem, posebnem delu knjige je podan prikaz posameznih naselij v občini s seznamom priseljenih družin. Vsekakor je knjiga zanimiv prikaz mladega industrijskega naselja, vključenega v sarajevsko aglomeracijo, zato je vredna našega zanimanja.

Milan Natek

Ljubo Božić, Društveno-ekonomska kretanja i promjene na selu u prigradskom području Tuzle. Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine. Posebna izdanja, knjiga VII, Odjeljenje privredno-tehničkih nauka, knjiga 1, Sarajevo 1967, 86 strani.

Kot že naslov pove, se je avtor lotil študija in prikaza nekaterih sodobnih preoblikovalnih procesov v kmetijskem gospodarstvu v obmestju Tuzle. Pri svojem delu se je opiral na statistične podatke, ki so bili zbrani ob popisu zasebnih kmečkih gospodarstev v letu 1960 in prebivalstva leta 1961.

Avtorja v prvi vrsti zanimajo razlogi, zakaj kmetijstvo tuzlanskega področja ni sposobno v večjem obsegu zalagati domačega trga s prehranbenimi pridelki in izdelki. Temu osnovnemu vprašanju je avtor posvetil celotno študijo. V njej namreč podrobno, a pregledno obravnava gospodarsko strukturo obmestnega območja (oziroma osmih občin okrog Tuzle), dejavnike, ki so vplivali na različne spremembe prebivalstvenih struktur. Poudarja, da je slaba prometna povezanost Tuzle (kakor tudi drugih industrijskih središč v tem območju) z zaledjem pomemben činitelj, ki preprečuje hitrejšo deagrarizacijo prebivalstva, vpliva na stagnacijo v rasti števila prebivalstva. V tem je vzrok, da je iz vseh oddaljenih predelov močna tedenska migracija delovne sile, ki je prvi resnejši znanilec, da se bo takšen delavec kmalu odselil ali k prometnejši poti ali v bližino delovnega mesta.

Z razvojem posameznih industrijskih središč (predvsem Tuzle) je bila tudi za obravnavano področje značilna nagla depopulacija izrazito kmečkih predelov in zgostitev prebivalstva v mestnih ali obmestnih naseljih. Posledica tega se kaže v pomanjkanju delovne sile, v kmetijstvu pa v drobljenju posesti v obmestnem področju. Značilno je, da je bilo v zadnjih letih v obmestju Tuzle največ prodajalcev zemlje pri posestnikih do 2 ha, ki so zaposleni izven kmetijstva. Kajti s tem si želijo zagotoviti socialno-skrbstvene ugodnosti (npr. otroške dodatke, oprostitve zemljiškega prispevka idr.). Avtor ugotavlja, da je kmetijstvo na tem področju izredno slabo razvito: na velikih kmetijah, ki so oddaljene od Tuzle, primanjkuje delovne sile in tudi sodobnejših obdelovalnih strojev, v obmestnih predelih pa je na prvem mestu služba, medtem ko je skrb za obdelovanje zemlje šele drugotnega pomena. Zato ni presenetljiv podatek, da je bilo v začetku šestdesetih let v obravnavanem predelu od 17 do 27 % opuščenih njiv

(ali v prahi ali v prelogu). Skritka, analiza je pokazala, da ima kmetijstvo na obravnavanem področju vse značilnosti zaostalega gospodarstva, ki je usmerjeno v samooskrbo.

Avtor vidi možnosti za gospodarsko izkoriščanje kmetijskih površin edinole v krepitvi družbenih kmetijskih posestev. Ta imajo največ možnosti, da se razvijejo, v rodovitnih ravninskih predelih ob Spreči. Za uresničitev tega pa ho treba odpraviti nekaj ovir: osušiti zamočvirjena zemljišča, prepričati lokalne družbeno-politične skupnosti (občine), predvsem v nerazvitih območjih, o prednostih velikih kmetijskih posestev (s podružbljenjem zemlje občina izgubi davek od katastrskega dohodka, ki ga plačujejo kmetje) kakor tudi neagrarne gospodarstvenike, ki žele razširiti industrijske objekte na najrodovitnejša polja itd.

Božičeva knjiga je koristno berilo, saj nam razkriva številne posebnosti industrializacije bosanskega predela. V delu pa me moti to, da je avtor v obmestno področje Tuzle vključil celotna območja sosednjih občin. Prav gotovo bi se s prikazom po naseljih, ki bi jih bilo v obravnavi koristno združiti v posamezne pasore, izluščimo več tipičnosti in posebnosti, kar bi bilo za geografijo in za vse druge prostorske vede še toliko večje vrednosti in uporabnosti.

Milan Natek

Miloš Bjelovitić, Zenica i njena okolina. Ekonomskogeografska studija. Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Djela, knjiga XXXI, Odjeljenije društvenih nauka, Sarajevo 1968, 216 strani.

Zeniški črnometalurški kombinat predstavlja naš največji tovrstni objekt v državi. Prvo železarstvo je v Zenici vzniklo kmalu po avstrijski zasedbi Bosne in Hercegovine, ko so zgradili ozkotirno železnico po dolini Bosne. S tem so se dejansko odprla vrata tudi drugim neagrarnim dejavnikom, ki še vse do danes spremljajo železarstvo. Po drugi svetovni vojni so bile z ogromnimi investicijami podane osnove hitrejšemu in kompleksnemu razvoju zeniškega železarstva. Razširitev starih železarskih obratov, rast in razmah vzporednih ali čisto novih dejavnosti, ki se z njim prepletajo in dopolnjujejo, pa nagle spremembe v fiziognomiji mesta in okolice, močno priseljevanje ljudi itd., to je le nekaj pojavov, ki so obračali pozornost nase tudi v geografskih krogih.

Vsebina knjige je razdeljena v tri zajetna poglavja. V prvem delu se seznamimo s prirodnogeografskim okoljem pa s položajem in lego Zeniškega polja in mesta samega. S posebno zanimivostjo preberemo drugi del knjige, kjer je prikazana geografska oznaka zgodovinskega razvoja mestnega naselja na Zeniškem polju. V šestih poglavjih je avtor na osnovi zgodovinskih virov orisal postanek naselja ob prehodu prek reke Bosne, kar je dajalo naselju neagrarni pečat, pa njegovo funkcijo v dobi rimskega imperija in v času bosanske samostojnosti, ko se Zenica tudi priči omenja v 12. stoletju. Avtor podrobno oriše Zenico v turistični dobi (1463-1878), ko stoji mesto ob pomembni pcti, ki je vodila proti severozahodu. Temu sledi oris mesta v času avstroogrške vladavine. V tem času se promet preusmeri po dolini Bosne proti severu, od koder prihajajo tudi številni vplivi za razvoj rudarsko-industrijskih podjetij. Avstroogrška okupacija je temu predelu, ki se ponaša z izrednim naravnim bogastvom, vtisnila globok pečat: že v osemdesetih letih so na Zeniškem polju odprli premogovnik (rjavi premog oligocenske starosti), zgradili železarno, tovarno papirja in tukaj so namestili osrednje zapore za celotno okupirano ozemlje. Prebivalstvo Zenice prične izredno hitro naraščati (1879 ima mesto 2.101 preb., leta 1920 7215 preb.). Za to obdobje je značilno močno priseljevanje tujcev (778 Nemcev, 497 Avstrijcev, 188 Madžarov itd.). Industrializacija povzroči nagle spremembe v nacionalni oziroma v verski pripadnosti prebivalcev. Značilna je tudi ugotovitev, da se je prebivalstvo hrvatskih naselij najprej vključilo v nastajajoče neagrarne dejavnosti, njim je sledilo muslimansko prebivalstvo in šele nato pripadniki pravoslavne verske skupnosti.

Vse do nastanka Jugoslavije je bilo zeniško področje na obrobju prejšnjih državnih tvorb, odtlej pa se je njegov geografski položaj močno spremenil, saj je prišlo tako rekoč v središče nove države. Po letu 1955, ko so pričeli vlagati